

ДЕЛА ЛЈУБАВИ: „КОРАЦИ ПРЕМА МОРУ”

Иван В. Лалић, *Кораџи према мору, нови преводи Френсиса Р. Џонса / Walking Towards the Sea, New translation by Francis R. Jones*, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд 2014

Да ни у време несклоно правим књижевним догађајима носталгија за њима не нестаје сасвим, могло се првог априла ове године открити на Филолошком факултету, посматрајући пуну салу 33 на предавању Френсиса Р. Џонса о превођењу поезије Ивана В. Лалића на енглески језик. За овакав начин представљања књиге *Кораџи према мору* добрих је повода било доста: преводи српске поезије нису свакодневна појава, а још су ређа двојезична издања штампана у Србији, око којих се окупи више посвећених проучавалаца и библиофила. Приређивачи *Кораџа према мору*, Александар Јовановић и Светлана Шеатовић Димитријевић, заједно са песниковом супругом Бранком Лалић, објављивањем ове књиге желели су да симболички обележе један лепо тријумф – Френсис Џонс је прошлогодишњи добитник *Награде Џон Драјден* Британске асоцијације компаративне литературе и Британског центра за књижевни превод, освојене за преводе једанаест раних Лалићевих песама. Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” њоме покреће нову едицију „Канон” (уредници су Свјетлана Манигода и Александар Јерков), којом обнавља и проширује своју издавачку делатност. Уз све набројано од почетка овог текста, Џонсова шала да се Београд „па, и није много изменио” у односу на први пут када је у њему боравио, пре више од тридесет година, помало звучи као притајени комплимент.

Френсис Џонс преводи поезију Ивана В. Лалића готово четрдесет година. Сусрео се са њом седамдесетих година током студија српскохрватског језика на Кембрицу, у младићким преводима започетим за сопствено задовољство. Током година које су уследиле он се као преводилац развијао заједно са својом читалачком љубављу за Лалићеву поезију, у пријатељству са песником чији сараднички однос у превођењу никада не заборавља да помене, тим пре што то није био само сусрет са песником, већ двојице врских преводилаца. Претходних пет књига његових

превода Лалића, у којима је енглеској публици донео углавном стихове Лалићеве ране и средње фазе, водило је, логично колико само ретко може да буде, до понуде енглеског издавача да се преведу *Сабране ње-сме*. Тиме ће, уз Васка Попу (на чијем је превођењу сабраних песама Џонс такође сарађивао), Лалић постати једини српски песник у целини преведен на енглески језик. *Кораци према мору* најава су тог подухвата, и тренутак преиспитивања принципа са којима се до сада делало.

За такав, за поезију „малог” језика у непоетско време, ипак подвиг, значајан је преводилачки рад обележен схватањем ових процеса као комуникације између изворног писца и циљних читалаца. То посредовање, како Џонс излаже у уводном тексту ове књиге, одликује чињеница да „отвореност страном, тј. културолошки новом, јесте оно што обнавља циљну, рецептивну културу, и чак оно што обнавља циљни језик”. У овом исказу крије се једна начелна асиметрија, слепа за тужна провинцијална самеравања каквим су мале културе често изложене, а место је порекла пажње Френсиса Џонса за преводе са српског језика. Поклапање тог става са истинским духом ове поезије потврђује се и радошћу приступања енглеских читалаца са речима да је Лалић „један од њихових омиљених песника”.

У запитаности о разлозима за успешну рецепцију Лалића у његовим преводима на англосаксонском говорном подручју Џонс се не задовољава лаким субјективним одговором, већ истрајно испитује сопствене преводилачке могућности, и прилагођавање енглеског језичког апарата изразу и намерама изворног језика Лалићеве поезије, којим читаоцима на енглеском открива, ако и егзотичне, а оно свеже и аутентичне просторе поезије. Три су принципа на којима заснива свој језички рад – „да одише сличним нијансама значења, да по форми има једнако упечатљив привук као оригинал, а да ипак звучи као енглеска песма” – које показује у решавању конкретних препрека у избору превода за стилематски и синтаксички „јака” места Лалићевих стихова, поштовању постојећег или проналажењу одговарајућег метричког обрасца, и очувању риме, као семантичке, а не само формалне одлике. Исповедање о начелима посла пред публиком песниковог матерњег језика, о „наизменичним губицима и добицима у поновном осмишљавању изворних значења и привука”, са признањем одустајања од дословности у остајању верним представи „како би то Лалић исто срочио да је писао на енглеском”, свест је о илузији на коју се има право јер се животно посветило тумачењу истрајно наднетом над смислом ове поезије, које превођењу претходи.

Тако језик овде постаје пре свега медијум преноса културних кодова. Песме које су најпре привукле Џонса нашем песнику су оне које „дочаравају настојања стварних људи из прошлости ... да нађу смисао у неумитним историјским токовима, самим тим дајући дубљи увид у стање људског рода”. Универзалност Лалићевог певања, која је најпре

опчинила младог преводиоца у медитеранском квалитету његовог духа и мотивима заједничког европског наслеђа, показана је у овом избору и песмама са мотивима специфично српске културе, којима је довољна напомена преводиоца да укине лаки сјај егзотике, песмама какве су „Кораци према мору”, „Пролећно поподне неубијеног”, „Зимско јутро” или „*Asqua alta*”. Једнак део књиге чине песме које је бирала зрелија наклоност ка љубавној и поезији рефлексije, ране Лалићеве фазе, са интересом и за оне које нису ушле у збирку *Време, ватре, вршкови*, какве су „Крхотине” из *Бившег дечака*. У њима Џонс показује напор изврности у поновном стварању Лалићевог гласа за енглеског читаоца, остварен нарочито срећно у песмама као што су сонети из *Мелисе*, „Катедрале”, или „Језеро у јесен”. На примеру ове последње Џонс излаже читаву своју филозофију превођења, у везивању риме, дужине стиха, лексике и песничке слике, у немогућности за апсолутно испуњење свих ових преноса, али са чувањем „суштине ових финих песама” као крајњим мерилом за удео којим је у крајњем исходу остварен сваки од њих. Тако је прва строфа ове песме:

*Све тањи дани у брдима
Све ближе снегови прилазе;
А шуме силазе, силазе
У риђим и мрким крдима*

у преводу постала:

*Ever thinner the days in the hills,
Ever closer the first falls of snow;
The woods are coming down in a slow,
Russet and dark-grey flock which fills*

– заменом српског деветерца неправилним тетраметром, уз инсистирање на семантички значајним *брдима* и *снеговима*, као и на рими АББА чија мелодиозност обликује атмосферу слике, а због које се јављају лексички додаци – *the first falls* (који унешто конкретизује слику снегова), као и *slow*, односно *fills [the lakeside]* које изриче изостављени глагол, којим се и опкорачењем везује ова са наредном строфом – али не изневеравају поетско ткиво, мрежу семантике и слике коју Лалић ствара.

„Кораци према мору”, по којој су приређивачи насловили овај избор, песма је у којој се стапају два аспекта Лалићевог певања: карактеристичност медитеранског доживљаја мора, „густог плавила у нежним собама вида”, са промишљањем о судбини људи у историји, овде Срба у Првом светском рату. Она носи поднаслов „Албанија 1915”, а ипак није

насловљавањем истакнута у избору тек због просте актуелизације сто-годишњицом рата, мада је напоменом преводиоца и тај контекст разјашњен. Употребом стихова „It’s a long way to Tipperary” (песме популарне међу енглеским војницима током Великог рата), на месту где интертекстуално одјекује „Тамо далеко” код Лалића, и у самом тексту је наглашена универзалност људског искуства. Слично је и са „Acqua altom” – једином пренесеном из ранијих превода. Ова, за песника лично важна „византијска” песма, грађена је кроз обраћање песничког субјекта *Serenissimi* која почива на далматинским боровима, у односу истовремене љубави и мржње, амбиваленције дивљења и бивања делом те Венеције која је уништила не само обожавану Византију, већ и много друге лепоте на свету, и са Лазом Костићем чији се глас меша са песничким укључујући српску књижевну историју (као што то чине и стихови Војислава Илића у „Зимском јутру”), представљала је озбиљан изазов за преводиоца свесног наслага традиције у речима. У њој су карактеристично увезане нити Лалићевог осећања културе, у свој њиховој вишеструкости, и с добрим разлогом се нашла међу неколико унетих песама касније фазе. За зреле врхунце, за *Четири канона*, чекаће се превод *Сабраних ђесама*, а интимни избор који доносе *Кораћи према мору* демонстрација је и вештине и сензибилности за нијансу, као тиха најавна радости која ће доћи.

Задовољство истовременог посматрања књиге и света у који улази, у ономе да је дошла у руке које је чекају, и о томе да двојезичност јесте комуникација, дакле двосмерни пренос, занимљиво је потврдило устрептало студентско питање-задатак: а како би се уопште могли превести стихови „1804” (која је првобитно носила наслов „Србија”) – „и меље мливно мрвљиво крваво...” – и да и даље звуком значе оно што евоцирају код читаоца коме је српски матерњи. Иако је ову песму Џонс већ преводио у избору *A Rusty Needle* из 1996. године, тренутак у коме превод песме изворној публици скрене пажњу на до сада ређе истицан квалитет Лалића, на рад језика у просторима архајског у коме проговарају дубљи слојеви културе, прва је добит којом ова књига потврђује живот читалачке наклоности за Лалића и осамнаест година након песникове смрти. Јер, кад има коме, култура сасвим јасно говори оно важно: не само да се некад било, и да се чак, можда, јесте и даље, већ и да нема узалудних, послужимо ли се Лалићевом синтагмом, *дела љубави*, чак ни у времену које нема сасвим бистре очи да се у њих, а тиме и у најбоље од себе, загледа.

Дуња РАНЧИЋ